

Bednja koja je zdavnja pretekla

ALEKSANDAR HORVAT

Jemput na tjedan jena bela, čist bela čaplja zleti na Bednju pod Mandovcem. Tamam med dva lubreške moste koji razdvajaju i spajaju staroga i novoga Ludbrega. Dok se čapljine bele pajdašice rajši držiju jezera i trstine, ova baš na tem mestu drape namače i stražari. Nji je Bednja nekak važneša i mileša nek druge vode.

Takov sem i ja. Rad imam saku reku. Široku i dragu Dravu, na mahe rastrganu z branama, zelenu i čkomeču Muru, pozablenu Plitvicu, pak čak i onoga tenkoga, pod rakitjem skritoga, rasinjskoga Glibokoga, kajti ima lepo ime. Ali Bednja mi je najmileša. Bednja i ja poznamo se prek pedeset let, pol veka pajdaštva je med nami. Bednja mi je tekla sto metrov od hiže, skrta vu vrbovi šumici pod melinom. Gacal sem z pajdašima saki den po vodi, ne glibokši od kolena, od jutra do zutra. Bili smo kak Lovrakova družba Pere Kvržice. Bednja nam je bila se. Plivali smo vu nji, skrivali se, pili smo ju, v leti je hladila, v jesen je grela. Bednja nam je lečila rane, prala zmazane roke, bila nam je igračka, cesta, morje, bila nam je priroda koju smo delili s ribama, kačama, dabrima, vidrama, ftičima, v koju smo čutili da pripadamo, bos i napol goli, kak robinzoni, kak gospodari celoga sveta. Našega sveta bez brige. A z šest let sem v Bednji nagazil na glajžu od potrte flaše i pošteno si rasporil palca. Krv mi se zmešala z Bednjom i tak smo se pobratili za navek.

Denes sedeti na bregu i gledati z širom oprtim očima kak Bednja teče odvede me

v premišlavanje. Stareši sem i razmem da je življenje nekaj več od igre, da celi den nije več samo moj i samo za mene, samo me Bednja more zmisлити na one stare čase. Stari mudrac Heraklit rekel je da nemreš dvaput v istu reku zagaziti. Nisem razmel zakaj. Čudaj let potlam Heraklita je on Talijanec Leonardo, koji je narisal Monalizu, za nas neverovane i nenačitane Tomaše rastumačil ovak: Dok fteknješ prsta v reku, popetal si zadnju vodu koja je prešla i prvu koja dohaja. Tak je isto i denešnjica, veli on. Bednja furt živi »denes«, kak da ji je Leonardo sudbinu skrojil. Nigdar neje bila jena te ista. Ona od fčera odišla je dale, a ona za zutra još neje došla. Stare Bednje, negdašnje, ima još samo v mojim spomenkima. Dok je za nekoga stranjnskoga Bednja samo sedma reka po dužini i jedina koji su i zviranjek i vušče v domovini, za mene je nekaj več od toga - življenjski pajdaš.

Stara Bednja, ona koja je zdavnja pretekla, predi nek sem голуždravi zakričal na prejako svetlo sveta, od Slanja je šigumigala kak kača, se do Lubrega, čez njega i potlam njega. Pod negdašnjim lubreškim mostom, tu pre kapelici Majke Božje Žalosne, Bednja je bila široka i plitka. Tu su se krave napajale, moži su prali kola, žene rubeninu, deca su se šlafurila v pličini, a za zvezdanih večeri su se, skruti z Bedjnjinim šumenjem, iskali prvi kušleci. Tekla je Bednja Bačaniju pod gradom, pak onda zavijala dale čez Podravinu, k Bukovcu, k Dravi. Z tem je silnim zavojima, koje ji

je mati priroda dala, dosta placa trebala za sebe pak su ji ljudi v moderno vreme glavno korito zravnali čez kraj. Več mesta za pola je ostalo. V gradu pak se mora biti kredno, zato čez grad teče ravno kak i gradske vulice. Od onih krasnih bednjanskih ferdablinov zišli su fajn lepi ribnjaki. Med njimi su Bednju zabranili ze zaporima, pak pred branom skopali kanala čez koji je voda melina tirala. I makar je to bil kanal z kojim sem se pri melinu pajdašil, to je takaj za mene bila Bednja. Kaj bi drugo bila?

Ludbreški melin prvo je bil »melin na čigre«. Potlam su mu namonterali turbinu koja je delala struju, tirala se melinske motore i još je nekaj struje zviška preteklo v gradske žice i kablovinje. Pred melinskom turbinom Bednja je tekla po kanalu pitomno, mirno i postiha da ne vznemiri šarane ljuskaše kaj su v kanalu našli dom, i onda se čez rešetku rušila v gliboku grabu, srdila se, tulila, turbinskoga rotora je štela ščehati. Z doljnje strane, deset metri niže, pod melinom je shadala z globine nazaj vun, sa divlja, srdita i zapenjena. Za melinom su graditelji zazidali široko betonsko korito, v koji se voda širom razlejala i primirila za svoj dalši pot. Voda zviška, koju turbina neje mogla pogotnoti, kak vodopad se stakala prek maloga melinskoga zapora na veliku betonsku štengu, pak se z nje još jemput rušila v korito, zapenjena i glasna, da bi se združila z onom divljom, turbinskom vodom. Tu smo se mi deca čutili važni, jaki i kuražni, srce nam je malo brže toklo, plazili smo po tem vodopadima, skrivali se pod njih, kopitali se, sanjkali po riti, a mlinari bi nas proč pretiravali, v strahu da nam se ne bi kaj pripetilo. Ali naša deteča junačka srca bila su jakša od jake vode i melinskoga bajkača. Čak su nekoji vupali kuražno gaziti i v onu gondravu turbinsku grabu z koje je Bednja zvirala kak da ju si vrugi tiraju. Tu si mogel z rokom »napetati« mrenu od frtal kile. A dok bi se naslonil na beton, ili makar glavu podurnul pod vodu, čutil si kak drfčeju i potmojno brniju i grmiju melin i celi svet. Tu pod melinom navek je bila debela senca

i vetrek kaj je zdenel po koži. Saki novi pajdaš v naši vulici i v naši šumici drhtal bi od straha tu pre melinovomu srditomu gopcu, gde smo mi domači bili kak vidre, kak čigre, kak da smo melina i turbinu sami zmislili i zazidali. Znali smo saku luknju v betonu gde se skriva belka, sako mesto gde bi se mogel poškliznuti po vodeni travi i kud treba iti okolo da se ne naporiš na glajž.

A potlam melina, melinskomu kanalu treba još tristo metrov teči da vrne vodu matici Bednji, onu koju ji je fkral dva kilometre vuzvodno pri Kučanu. Tu je priroda napravila najlepše mesto mojega detinstva v Kalnički vulici. Kak je prvi zavoj krenul nadesno, Bednja je nanosila je peska, pak je zrasel sred korita mali sprud na kojem su se napikale mlade vrbe. Levo od spruda tekel je mali vuski curek, kak potok, kaj smo ga zvali »mali brzak«. Sporeši i na stran od glavnoga šusa, v sebe je nabiral više peska i mulja, kojega bi Bednja splavila dok bi mlinari malo jakše otprli zapora. Desno od spruda bili je glavni brzak, detetu do kolena, ali fletni i jaki. Njega smo zvali »bistrak« kajti se vu to vreme na dnu videl saki kamen. Glavni brzak pak je mel moč, s njim bi se veselo hrvali i narivali dok bi nas štel zrušiti. Z tom svojom silinom v levom je zavoju skopal dvajst metri širokoga zatona, kak malo jezero, jenu prirodnu malu grabu za nas decu. Nesmo znali čemu bi drugomu služila, nego da je za nas i za naše dečje veselje. Ze sih strani šumica, z jene strane peščena plaža, kaj je zišla od toga stalnoga vrtenja i namatanja vode, se skrito od grada i sih njegovih cesti i puti. Jedino je bela čaplja z neba sveđočila kakvo je to lepo mesto bilo. To naše »igrališče« znali smo kak svojega žepa, od melina do kraja te grabe. Neje nas bilo više deset. Denes mi je jasno da smo imeli ono kaj se denes zove privilegija - da smo živel i rasli baš vu ti vulici, baš na tem mestu kakvoga ne bi lepšega napravil niti da bi štel. Vu tem maalem zatonu bi se z nami brčkale plahe liske, jato belih domačih rac došlo bi na svoj dnevni špencir, lastavice bi tik nad vodom mušice naganjale, riba bi

se skopitnula. Za ribičiju je tu bil pravi raj. Vlovil bi podusta, šeteperku, fintaču, žuto-oku, belku, klena, oštrižu, tu i tam mrenu, a bilo je i smuđa koji bi saki čas zaraubal v pličinu peščene plaže i rastiral mlađa. Ribiče su nervirali grundlini koji su krali gliste, a decu su veselile sončаницe v duginim farbama koje su se jenoga leta doselile i ostale. Na oni strani toga jezera, na veliki vrbi napravili smo hižicu na drevu. Polek nje rasla je divlja jabuka, koja nam je krivila lica na kiselo, a kupinec bi nas spikal i slatko nasmejäl. Če bi neko sa ta leta pital gde smo, gde god mi bili, od melina do špice pre mostu, vu vodi, v hižici na drevu, vu vrbovi šumici, pod turbinom, rekli bi – »na Bednji«. Biti na Bednji značilo je živeti. Tek pred večer, dok bi se igra preselila na vulicu, vidli bi da se za vrbakom na našu peščenu plažu spuščä gospođa čaplja, da se počasti z malo belkinoga mlađa ili kkvom žabom. Ona, po naravi samotna, na to lepo mesto neje nigdar došla dok smo ga mi imeli za sebe.

Ivek Andričev rekel je da ne teče reka, nego voda. Isto tak da ne teče vreme, nego mi. Kaj je to Iveku trebalo, tak zaškolan i spameten biti, da čoveku pokvari pajdašiju z njegovom življenjskom rekom. Dok mi se v glavi kotura ta misel kak je Bednja večna i stalno »vezda«, a ja sem v isti čas poprilično »zdavnja«, vidim kak mi, ljudi, navek od nekud dohajamo i nekam odhajamo. Valda zato veliju da sega bu, samo nas ne. Z Bednjinoga zavoja pil je vunasti nosorog, Rimljani su tu vrče punili, kak i si oni ratniki i taborniki, koju su se tu za ko zna kaj tokli i šteli ovoga kraja pod svoj imetek zeti. A po istini rečeno, Bednji je sejeno čiji je kraj čez koji teče. Ona je žila od zemle, hrani i napaja šume, polja, dom je živini i ljudima sluga. I makar smo ju zavuzdali, neje se bunila, nego teče dale za svojom sudbinom. Neje mi više vola da bi se po nji koptal i gazil ju. Stari smo pajdaši, drugač ju vidim nego predi, druga je to ljubav. Zavedila je da se z njom štimam, da pazim

na nju, kaj bi bila navek takva kak je negda bila. A kakva god, Bednja bu furt friška i denešnja, na kojemu god mestu ju sretnoš i presretneš. Moja mlada leta odnesla je več zdavnja v Dravu. Tam jih nigdar nišče ne bu našel. Dok ju gledim kak teče, samo me još spomenki, koje sem pospravil, zmisliju na tu davnu vodu kaj se optakala med moje prste, na njezinu kapljicu kaj mi je v žilu odišla v zamenu za krv kaj sem ji dal. Rekel je jen Poljak, Česlav Miloš, »dok boli, vrnemo se na obalu nekojih rekä«. I baš tak, dok z denešnjice gledimo se življenjske nevere, spotrte sudbine, razrušena pajdaštva ili morti tek kkvu malu brigu za po doma, reka nas vrne v ono srečno deteče vreme dok nikaj od toga hudoga neje po svetu plazilo niti letelo. Samo sonce, cvetje, smeh, veselje, bose noge, dobra pajdašija i friška zdena voda med prstima. Gospodari sveta, sveta bez brige.

Gledim ovu belu čaplju kaj se špinči med dva moste. Niti nji nemrem dojtü bliže, kak niti njezini prababi z kojom smo delili bednjanskoga zatona pod melinom. Tu gde je sela jena je čudna pličina, Bednja nemre - ili neče radi nečega - glibokše zaorati v svoje korito. Za velkoga dežđa rajši brega grize i širom ide kak da bi se štela presložiti nazaj v onu negdašnjju, za kravice, korita z rubeninom i snoplje konoplja. Na karti Lubrega z ravnalom zvlčena plava crta, od desnoga vogla Bačanijevoga staroga grada do zaraščene lipe Katalene, ide točno čez tu pličinu gde čaplja drema. Pod tom tenkom žuborečom čipkom kaj oblake odseva, morti ide poprečki, pod zemlom, pod Bednjom, Bačanijev tajni ganjek za kojega ljudi od navek pripovedaju. Ne znam če čaplja zna tu staru tajnu ili je tu jer i nju nekaj boli, pak se stalno vrača. Jemput sem napisal stihe: »Misel mi po Bednji teče, / Poslušam ju, / Nek mi reče: / Če bi bila bednjanska vila, / Kak bi zgledala, / Kam bi se skrila?« Ve gledim tu čaplju, navek istu, snežno belu, koja je furt i odnavek, čkomeča i nedoteknjena, navek negdi v blizini mene i Bednje. Morti sem v iskanju jedne istine našel jenu drugu.

Z letima je zginul naš zaton, vrbova šumica, melin čkomi, naša se družba razišla po svojim putima. Na tomu mestu ve-
zda je jen novi otprti krajolik v kojega saki
more dojt bez da Bednju pregazi. Rasplela
se bu pod budnim čapljinim žotim okom
jena nova deteča pričā. Dok je voda v koji
smo mi držali prsta već zdavnja v Črnomu

morju, za nove pucke i dečešince tam od
Trakoščana doteče budućnost, još nedo-
teknjena. Kak da bi mi dala za prav, moja
bednjanska vila zmahnula je z krilima,
dost joj je vode, zaželela se visine. Njezina
smena je gotova.

Aleksandar Horvat - Ludbrežanin, član Kulturno-umjetničkog društva »Anka Ošpuh«, volonter Gradske knjižnice i čitaonice »Mladen Kerstner«, voditelj brojnih događanja i manifestacija u Ludbregu i okolici. Kolumnist lokalnih časopisa i portala u kojima promovira kajkavštinu. Od 2016. ozbiljnije se bavi pisanjem na kajkavštini i standardu. Prisutan je u zbornicima kajkavske poezije, prisutan na relevantnim hrvatskim poetskim recitalima, dobitnik različitih priznanja na književnim natjecanjima i festivalima. Član je Hrvatskog sabora kulture, Matice hrvatske (Ogranak u Varaždinu), član suradnik DHK (Podravsko-prigorski ogranak) te Društva za promicanje kulture KVAKA. Neke su mu pjesme uglazbljene te kao tekstopisac bilježi i svoje prvo sudjelovanje na Glazbenom festivalu u Pitomači 2021. godine. U listopadu 2018. objavljuje svoju prvu knjigu, zbirku pjesama na kajkavskom jeziku Grad v sredini sveta (Zagreb 2018., Hrvatski sabor kulture) sa zavičajnom tematikom. Zanimaju ga i drugi književni žanrovi poput kratkih priča, putopisa, crtica i eseja.

Zaljubljenik je u prirodu, bavi se još i amaterskom fotografijom i uzgojem bonsai drveća, povremeno i crtanjem.

Predstavljamo ga esejom s putopisnim i pripovjedačkim elementima zavičajne tematike pisanim na kajkavštini ludbreškoga kraja.